

1928 Den trondhjemske halsesyke

Han hadde følte seg så elendig. Hostet, var sår i halsen, mest slimet. Nei, dette var noe mer enn kun en sterk forkjølelse eller influensa, som de kalte alt de ikke skjønnte. Mor Anna Pauline snakket frampå om et vanskelig ord som het virus. På butikken hadde hun hørt at legene brukte dette ordet som årsaksforklaring på det de ikke helt kunne forklare. "Å, *det går nok over*", mente far Anton, han tittet bort på sønnen Ivar, som var totalt utslått. Men Anton var jordnær, rasjonell og logisk - og ville vel ikke utbrodere sin bekymring. Han ville ikke skremme. Men sønnen Ivar forstod mer enn de trodde. Det var noe som ikke stemte. Broren Per var blitt dårlig, likedan Arne, den andre broren, hadde begynt å hoste, og plutselig så lå han selv helt utslått. Nei, dette var noe annet. Ivar var sju år, og skjønnte mer enn de voksne ante. Han likte ikke ansiktsuttrykket hos foreldrene. Og helt riktig. At hele familien kunne gå noen dager å hoste og harke, var vanlig, men Anna Pauline og Anton tok seg en alvorsprat etter at ungene hadde sovnet den kvelden. Resultatet sa seg selv. "*I morgen kontakter du legen, Anton*". *Hu'mor* hadde gitt sin ordre.

Anton Hoås

Anna Pauline Hoås

Vi er hos familien Anton Hoås i Petrinebakken i Litjbyen på Hell. Det er en vakker høstkveld i oktober 1928. Uten at familien skjønnte det der og da, hadde de fått besøk av *den trondhjemske halsesyke*, det som blant fagfolk het difteri.

Difteri har vel i og for seg alltid vært der som en dødelig sykdom, en akutt bakterieinfeksjon, kjent helt tilbake til antikken, uten at de vel helt visste hva det var og/eller skyltes. Bakterien ble første gang påvist i 1883. På 1920-tallet kom vaksinen, og det sies at difteri var den første sykdommen som i industrialiserte land kom under kontroll ved vaksinasjon. I Norge ble difteri omtalt første gang i 1822, og sykdommen forekom som epidemier ca. hvert tjuende år på 1800- og første halvdel av 1900-tallet. Difteri ble lenge kalt "*den trondhjemske halsesyke*" etter et større utbrudd i Trondheim i 1845-48. Sykdommen opptrådte vanligvis hos barn under 10 år og var ofte assosiert med dårlige sosiale forhold. I vårt land var det en letalitet på 20-30%. Denne falt raskt til 5 - 10 % da antitoksinserum kom i 1895. Den siste europeiske epidemien som rammet Norge var under andre verdenskrig. Utbruddet nådde toppen i 1943 da det ble registrert 22 700 tilfeller av difteri med en letalitet på ca. 3%. I følge Wikipedia var Norge relativt sett ett av de hardest rammede landene under denne epidemien. Det ble under krigen innført obligatorisk vaksinerings av alle skolebarn, samt omfattende vaksinerings av voksne. Etter krigen avtok epidemien. I 1952 ble difterivaksine en del av programmet for barnevaksinasjon, og siden da har sykdommen forekommet svært sjeldent her i landet. Men til

Spente dager for Anton og Anna Pauline Hoås førjulsvinteren i 1928

og med i dag oppdages enkelte tilfeller. Et utbrudd i alkoholmisbrukermiljøet i Gøteborg i 1984 forårsaket 50 smittede. Antatt smittemåte den gangen var felles bruk av flasker og sigaretter. Sykdommen er fremdeles et problem i utviklingsland, spesielt huddifteri som fører til kroniske sår. Fra 1990 til 1998 var det en betydelig difteriepidemi i de fleste land i tidligere Sovjetunionen. Det er antatt at denne epidemien omfattet mer enn 150 000 infeksjoner med over 5 000 dødsfall. Fram til 2009 ble det i Finland rapportert 13 tilfeller og i Norge fem tilfeller av difteri som hadde sammenheng med difteriepidemien i Russland og de baltiske land. Verdens helseorganisasjon beregnet at det i 2011 på verdensbasis var 2 500 dødsfall forårsaket av difteri. 83 % av alle barn i verden vaksineres nå mot difteri i løpet av første leveåret. Det er mange måter å bli smittet på, eksempelvis gjennom kysning, spytt eller deling av glass, flaske eller sigaretter. Hosting, nysing og indirekte kontaktsmitte gjennom forurensede gjenstander kan også forekomme. Selv om risikoen for smittespredning til andre vurderes som relativt liten her i landet, er det klart at økende mobilitet over landegrenser (turisme, innvandring etc.) gjør at det av og til fortsatt kan dukke opp difteri.

Ivar, Arne og Per omtrent på den tiden de ble syke (foto: Jan Hoås)

Da familien Hoås den gangen i 1928 fikk beskjeden om mistanke om difteri, er det klart de ble veldig bekymret. De hadde hørt om denne skumle epidemien, eller hva de kalte det. Det gikk rykter om at en oppe i Sætnangrenda hadde dødd av difteri. Og skrekksenarioet fra "tub'n" og "spanska" var innprentet langt inn i sjela. Ungeflokker, for ikke å si hele familier, hadde blitt utryddet gjennom disse sykdommene. Difterien skulle visstnok være likedan. Det var et alvorstynget ektepar som hadde en samtale med legen. Skolen ble varslet. Frykten for smitte spredde seg i bygda.

Først ble lille Per på fire år sendt til Levanger. Men der var det fullt, og han ble overført til Trondheim sykehus. Så var det Ivar (7) og bror Arne (6). *Lånke syke og fattigpleieforening* (etablert 9. november 1913) kom med sine litt spesielle bærer, mest for ei korg å regne. Guttene skulle sendes til Trondheim. Men så enkelt skulle det ikke bli. Det ble gjort et forsøk på å få noen med hest til å komme og kjøre guttene ned til Hell stasjon. Men folk vegret seg. "*Frykten for smitte, vet du*", sier Ivar til meg. Ivar (93) forteller at det var så stor frykt, at de ikke engang kunne gå på butikken. Varene ble satt nede ved hjørnet i bakken, og ble betalt siden. Til slutt var det Johan Nesvoll som kom med hest og flatslede. På sleden var det lagt ut sekker, og oppå dem ble Ivar og Arne lagt. Ei tante (17) av Ivar var også under mistanke om difteri, så skrekken for epidemiutbrudd isolerte bygda. Alle var redde.

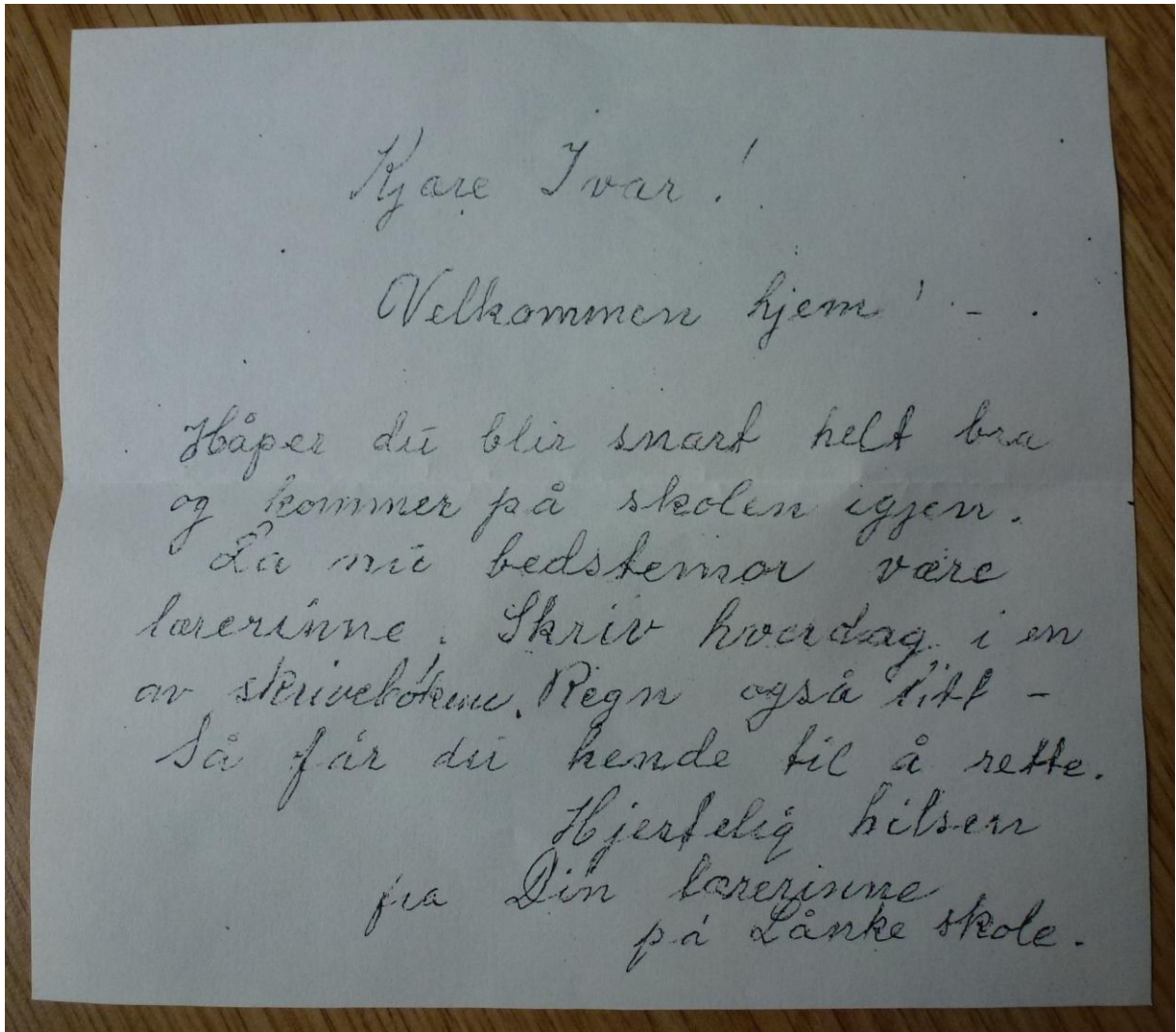

Halldis og Ivar Hoås, tirsdag 12. november 2013

På et sidespor på Hell stasjon var det plassert ei lita vogn som skulle hektes på det ordinære toget fra Levanger når det kom. De måtte være på stasjonen en time før toget kom. Ivar glemmer aldri vogna. Rommet var så lite, at korga med ham i, måtte stå i 45 graders vinkel oppover langs veggen. Inne i rommet var det styggkaldt, til tross for at det stod en kolovn der. Den luktet helt forferdelig. Og oppe i taket hang og slang ei oljelampe. For øvrig var det to benker, hvorpå far Anton satt på den ene. "*Det var sot over alt*", forteller Ivar.

Vogna med Ivar og Arne ble ikke med inn til Trondheim stasjon. Da toget kom til Leangen eller Lademoen ble den hektet av, trolig som et tiltak overfor smittefaren. Fra jernbanevogna til sykehuset ble de fraktet i sykebil. Og her ble de virkelig isolert. Ikke inne i selve sykehuset, men i et mindre hus bortenfor. Huset hadde to gjerder. Ett gjerde ville kunne gi mulighet til fysisk kontakt. Så da faren senere kom på besøk måtte han stå der i snødrevet på utsiden og

snakke med sønnene gjennom to gjerder. Huset var altså omringet av en korridor med ingenmannsland. De ble på sykehuset i nesten to måneder. Deretter ble de isolert hjemme til mot slutten av januar. Hjemmet ble fullstendig rengjort. Huset ble attpåtil "røkt ut". Det var lange dager å gå der hjemme. Ordet isolasjon ble omtrent til "å være uønsket". Ivar var veldig spent da han omsider i slutten av januar 1929 fikk lov til å gå på skolen. Hvordan ville han bli møtt? En viss spenning var det selvsagt hos de alle. Frykten var selvsagt mest utbredt hos de som hadde opplevd tub'en og spanska. Ordet smitte ble så utrolig forsterket. At enkelte kunne

Et brev Ivar mottok fra sin lærerinne Ingeborg Sorte etter at han kom hjem fra sykehuset

oppføre seg som om samfunnet hadde fått besøk av spedalske, var kanskje ikke så rart. Kunnskapene var få, de verste paralleller ble fort skissert. Men det roet seg ned. Etter noen granskende og nysgjerrige blikk fra medelever, tøyde det hele seg raskt opp og Ivar var igjen en av gutta. (Halldis fikk forøvrig difteri i 1943). "Uff ja", sier Ivar, - "jeg husker det som om det var i går. Og jeg husker hvordan jeg la merke til livets gleder, en gjør kanskje det når en har vært i fare." Så forteller Ivar og Halldis om det som kom etterpå, de harde 30-årene. Ei tid som er vanskelig å forstå for de som vokser opp i dag. Det var så mye en kunne ha lyst på og drømme om, men en kom fort ned på jorda igjen og ble realist. "Vi tok hele naturen i bruk for matauke, vi hadde ikke noe valg", sier Ivar. De høstet av det de kunne. Fiska mye med selvgjorte fiskestenger og snøre. "Kunne ikke bare gå på butikken og kjøpe meg ei fiskestang. Den kostet hele 30 øre". Men innerst inne gjorde vel heller ikke det så mye når en hadde vært

en såkalt *isolert person*. Ivar, Arne og Per fikk livet til låns på nytt. Ikke alle var like heldige. Per sågar to ganger da han utrolig nok overlevde togulykka i Hommelvik tolv år senere. (Se *Stjørdalens krønike*, bind 4, side 107).

Lærerinne Ingeborg Sorte, og hennes elever samlet ved kommunelokalet i 1928. Ivar Hoås nr. 2 bak fra venstre